

Küreselleşme Karşıtı Yaklaşımların Felsefi Temelinin Yönetim Bilimleri Açısından İncelenmesi

Studying Philosophical Bases of Anti-Globalisation Approaches in Terms of Management Sciences

Doç. Dr. Uğur Keskin

Öz

Kuramsal çalışmalar incelendiğinde sadece küreselleşme literatürünün değil, her türlü kuramsal yaklaşımın çeşitli düşünsel soyutlamalar yoluyla tanınmak ve düzenlenmek istendiği görülmektedir. Örneğin ulus devletler topluluğu, sistem veya küreselleşme açısından çeşitli toplumsal, kurumsal veya yönetsel soyutlamalar yapılmış, modeller geliştirilmiştir. Özellikle son yıllarda yönetsel yapılanmalar (ulus-devlet) konusunda görüş farklılıklarına bağlı olarak küreselleşme eksenli çeşitli soyutlamalar yapılmıştır. Dolayısıyla, küreselleşmeye ilişkin yaklaşımlar, güncel ve indirgemeci bir tartışma olmanın çok ötesinde; gerek küreselleşme yanlısı, gerekse küreselleşme karşıtı yaklaşımlar açısından tarihsel olarak geriye doğru götürülerek felsefi temelleri açısından ele alınmayı gerektirecek bir nitelik arz etmesine karşın bu alanda yapılan kuramsal çalışmaların azlığı dikkat çekicidir. Bu çalışmada, küreselleşme karşıtı görüşler ağırlıkta olmasına karşın, tek yanlı vurgulama yapmaktan kaçınılarak bütüncül bir betimleme yapılmaya çalışılmış ve literatüre katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Küreselleşme Karşıtı Yaklaşımlar, Yönetsel Yapılanmalar

Abstract

Examining theoretical studies, it is seen that not only globalisation literature but also all kinds of theoretical approaches are desired to be organized and identified

via various intellectual abstraction. For example, various social, organisational and managerial abstractions are held and many models are developed in terms of globalisation, system and nation-states. Especially in recent years, there has been some abstractions in terms of globalisation in accordance with the different ideas about managerial structuring (nation-state). As a result of that situation, it is seen that there is not enough study despite the fact that approaches about globalisation are more than daily and minimalist argument, moreover, those approaches need to be studied on the base of philosophical grounds with regards to globalisation and anti-globalisation approaches. At that study, despite anti-globalisation ideas are used wider, it is aimed to contribute literature via integrative description away from single-sided perspective.

Keywords: Globalisation, Anti-Globalisation Approaches, Managerial Structuring

Giriş

Sosyal bilimciler yirminci yüzyılın son yirmi veya otuz yılından bu yana yeni bir fenomen olarak küreselleşmenin dünyaya hâkim olduğunu ileri sürmektedirler (Wallerstein, 2005, s.9). Küreselleşme, terim olarak 1980'lerde sıklıkla dile getirilmeye başlamış olmasına karşın, genellikle son yıllarda ortaya çıkan ekonomik ve yönetsel yapıların yeniden düzenlenmesine neden olan bir yaklaşım haline gelmiştir. Bu

yeni yapılanma, özellikle küreselleşme yanlıları tarafından mal ve sermayenin serbest hareketi için bütün yönetsel yapılar üzerine sınırların daha geçişken olması yönünde güçlü bir baskı unsuru olarak görülmeye başlanmıştır.

Sosyal bilimler alanında yapılan birçok çalışma, son yıllardaki değişim ve dönüşümleri küreselleşme açısından tanımlamaya çalışmıştır. Böylece küreselleşme, akademik veya akademik olmayan çevrelerde teveccüh gören bir çalışma ve tartışma konusu haline gelmiştir (Kızılçelik, 2003, s.1-2). Yapılandırılan yeni düzen ile liberal anlayış dünyanın önemli bir kısmını şekillendirmeye başlamıştır. Bu duruma ilk önce kavramsal olarak “yeni dünya düzeni” ve kısa bir zaman sonra ise “küreselleşme” adı verilmiştir. “Tarihin sonu” teması/iddiası tartışılmaya başlanmış ve “küresel ekonomik düzen”in inşası tartışmaları güçlenmiştir (Kızılçelik, 2003, s.6). Ulaşım ve iletişim devrimi ile coğrafyanın sonunun gelmesinden fazlasıyla etkilenmiş olması muhtemel olan Fukuyama’nın tarihe “soncu” yaklaşımı, dolaylı olarak devletin de sonunu ilan etmiştir. Liberalizm başarılı olduğuna göre, onun temel argümanı olan devletin asgari seviyeye indirgenmesi, işlevinin azaltılması fikri de desteklenir gibi görülmeye başlamıştır. Bu varsayımın gerçekleşip gerçekleşmediğine veya objektif kanıtlarının varlığına bakılmaksızın, tarihin sonu tartışmasının başladığı günden itibaren, liberalizmin zaferi söylemleri büyük bir coşkuyla dile getirilmeye ve tüm dünyada baskın bir paradigmatik algı olarak ifade edilmeye başlanmıştır.

Küreselleşmeye İlişkin Yapılan Tek Yönlü Vurgulamalar

Siyasi, dini veya ideolojik tartışmalardan uzak, salt felsefi bir ayrım yapıldığında küreselleşmeye ilişkin kuramsal tartışmaların iki büyük kampa ayrıldıkları görülmektedir. Bir grup küreselleşme kuramcısı, yönetsel yapılanmaların özellikle de ulus-devlet yapılanmasının ortadan kalkmasının mukadder olduğunu ileri sürerken bir diğer grup küreselleşme kuramcısı ise yeni küreselleşmiş toplumda ulus-devlet yapılanmasının yerini koruması gerektiğini belirterek, ortaya çıkabilecek istenmeyen etkilerin oluşumunun önünü kesmekte etkin olması gerektiğini ileri sürmektedirler.¹ Küreselleşme yazınında oluşmuş

bulunan ana akım görüşler, en basit şekliyle bu iki zıt yaklaşıma dayanmaktadır. Söz konusu zıt yaklaşımlar doğrultusunda ortaya çıkan gerek olumlu imalar, gerekse olumsuz imalar, kendi argümanlarını güçlendirmek adına, tek yönlü vurgulama anlayışını (her iki görüşe ilişkin belirli özellikleri karşılaştırmalı olarak ele almak yerine, salt kendi görüşünü tek yönlü olarak ve baskın tonlarda ifade etmeyi) benimsemişlerdir.

Küreselleşmeye Yönelik Olumsuz İmaların Felsefi Temelleri

Küreselleşmeye ilişkin tutum ve yaklaşımları sınıflandırmak gerekirse, bir tarafa kurumsalcı ve realistleri koyarken diğer tarafa yapısalcı, liberalist, Marksist ve anarşistleri koymak gerekmektedir. Söz konusu ana akım görüşler, okumakta olduğunuz alt konu başlığında genel hatlarıyla ele alınmıştır. Bir sonraki alt konu başlığı olan “Yönetsel Yapılanmaları Açıklayan Başlıca Kuramlar” anlatımında ise, aşağıdaki paragraflarda özetlenen görüşler içinden, sadece yönetsel yapılanmaları olumsuzlayan ikinci grup görüşe (yapısalcı, liberalist, marksist ve anarşist) yakın olan yaklaşımların çağdaş literatürdeki örnekleri aktarılmak suretiyle, bir taraftan bilimsel çalışmalarda gözetilen genelden özele doğru gidiş gerçekleştirilmiş, diğer taraftan da yapılan çalışmanın belirli bir mesnede dayandırılması sağlanmaya çalışılmıştır. “Araştırmacılar, çalışmalarında ve kuramlarında normatif etkilerden kurtulamayacaklarına göre en iyisi tarafgir olduklarını açıklamalarıdır” (Yıldırım, 2007, s.387) fakat taraflılık ile objektiflik birbirine karıştırılmamalıdır. Sonuç olarak bu çalışma, küreselleşme genel bakışı çerçevesinde yönetsel yapılanmalara yönelik olumsuz imaları ön plana çıkarmıştır. Olumlu veya olumsuz imalara ilişkin, yönetsel veya yönetsel olmayan diğer alanlar açısından yapılan yaklaşımların ele alınması ise başka çalışmaların konusu olacaktır. Bu çalışmadaki amacımız literatüre katkıda bulunanları; okullar, ekoller veya olumlu-olumsuz imalarda bulunanlar temelinde kamplaştırmak değil, bilimsel makelelerde genellikle yapılageldiği üzere, mikro analitik bir pencereyi aralamaktır. Her ne kadar mikro analitik olsa da, çalışmanın başlığında ve konuların ele alınışında “felsefi temel” söz konusu olduğu için ayrıntıya inerken, bağlamı yani genel çerçeveyi kaçırmamaya da özen gösterilmeye çalışılmıştır. En basit şekliyle “tartışma geleneği” olarak ifade edilen felsefe ve bu doğrultuda ortaya çıkan felsefi yaklaşım; çoğunlukla kapsayıcı, kuşatıcı, genelci ve makro

1 Benzer bir sınıflandırma için bkz. Nedjalkova, Anna 2003, Kim Korkar Küreselleşmeden, Çev. Ahmet Hüseyin, Kendi Yayını, 25-26.

konularla birlikte anılmasına karşın, bütünselliğin doğal bir parçası olan alt konulara da inebilmelidir (bağlamı kaçırmamak şartıyla).

Günümüzde küreselleşmeye yönelik yaklaşımlar; “aşırı küreselleşmeciler” (hyperglobalist), “kuşkucular” (skeptical) ve “dönüşümcüler” (transformationalist) şeklinde üçlü bir sınıflamaya tabi tutulmaktadır. Orta yol bulma arayışında olduğu halde, üçüncü bir perspektifin benimsenmesi iddiasını ileri süren, her iki söylem türünün dile getirdiği olumsuzlukları, aşırılıkları ve ideolojik yükleri bertaraf etme girişiminde olduğu söylemini geliştirmeye çalışmakla birlikte kendilerine ait bir argümanları olmadığı izlenimini uyandıran, bu haliyle de yönetim bilimlerindeki karşılıkları olan durumsalcıları çağrıştıran “dönüşümcüler” (transformationalist), tarafımızdan herhangi bir sınıflandırmaya tabi tutulmayacaklardır.

Radikaller diye de anılan aşırı küreselleşmecilere göre, endüstri uygarlığının bir ürünü olan ulus devlet, küreselleşme sürecine paralel olarak önemini yitirmiştir. Küresel piyasa, politikanın yerini almaktadır çünkü piyasa mekanizması hükümetlerden daha rasyonel çalışmaktadır. Küresel piyasanın gelişimi, toplum içinde daha yüksek rasyonaliteyi beraberinde getirmektedir. Politikacılar ve yürütmekte oldukları faaliyetler yerel ya da ulusal ölçekte hâlâ etkili olsalar bile, küresel ekonominin hareketlerini etkileyebilecek güce sahip değildirler. Dünya ülkelerinin çoğunda, politikacıların vatandaşlar üzerinde daha çok hayal kırıklığı yaratıyor olmaları, dolayısıyla da vatandaşların giderek depolitize olmaya başlamaları küreselleşme sürecinin bir sonucudur. Aşırı küreselleşmecilere göre, piyasalar artık devletlerden daha güçlüdür. Devletlerin otoritesindeki bu gerileme ise, diğer örgütler ve yerel/bölgesel otoritelerin artarak yaygınlaşması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Radikal/aşırı küreselleşmeciler, dünya toplumunun, geleneksel ulus devletlerin yerini almakta olduğunu ve yeni toplumsal örgütlenme şekillerinin belirlemeye başladığı düşüncesindedirler (Giddens, 1999, s.56, aktaran: Bozkurt, 2000, s.2).

Küreselleşme karşıtı olan radikal/aşırı küreselleşmecilerin tam karşısında yer alan diğer grup ise kuşkucular olarak anılmaktadır. Kuşkucular, Giddens’ın deyişiyle küreselleşmeye her bakımdan kuşkuyla yaklaşmaktadırlar. Yaşadığımız dünyada hiçbir şeyin yeni olamadığını iddia etmektedirler. Kuşkucular, küreselleşmenin geçmişine (on dokuzuncu yüzyıla)

bakarak, o dönemde de önemli derecede para ve mal hareketinin oluşmuş olduğunu ifade etmektedirler. Günümüzde hâlâ birçok ülkenin oldukça katı bir biçimde uyguladıkları ulusal sınır kontrollerine karşılık, on dokuzuncu yüzyılda insanların pasaport bile kullanmadıklarını iddia etmektedirler. Kuşkucular, dünya ekonomisinde duvarların kaldırılması yönündeki günümüzde yaşanan gelişmelerin, yüz yıl öncesine benzer bir duruma geri dönüşten başka bir şey olmadığını iddia etmektedirler. Kısacası, küreselleşmenin yeni bir süreç olduğunu kabul etmemektedirler. Herkesin bu terimle bu kadar ilgili olmasını, zamanın ideolojisi haline gelmesine bağlamaktadırlar. Onlar için küreselleşme, refah devletini yok edecek minimal devleti amaçlayan çevrelerin sıkça kullandığı basit bir terimden ibarettir (Bozkurt, 2000, s.2).

Yönetimsel Yapılanmaları Açıklayan Başlıca Kuramlar

Kurumsalcılık, yönetimsel yapılanmaları açıklayan çağdaş kuramsal yaklaşımlardan birisidir. Kurumsalcılar İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşturulan istikrarlı dünya düzeninin, ABD hegemonyası ile iki süper güç arasındaki dengeden ziyade, Birleşmiş Milletler Teşkilatı, Dünya Bankası, IMF gibi uluslararası kuruluşların yanı sıra uluslararası anlaşmalar, bölgesel entegrasyonlar gibi işbirliği kapasitesindeki gelişmelere bağlı olduğunu öne sürmüşlerdir. Ulus devletin zayıflaması sürecinde küresel kurumların güç ve nüfuzunun arttığı şeklinde bir görüş ileri sürmüşlerdir (Duman, 2002, s.6-7).

Realistlere göre, egemen ulus devletler politik yaşamda baskındır ve her biri kendinden daha yüksek bir otoriteye borçlu değildir. Bir anlamda uluslararası sistem başsızdır. Özel çıkarlar söz konusu olduğunda birlikte hareket etmeye engel olmasa da, devletler arasındaki ilişkiler temel olarak rekabetçidir. Böyle yapılanmış bir sistemde ulus devletler amaçları doğrultusunda hareket etmekte ve vatandaşlarının güç ve maddi olanaklarını arttırmaya yönelik kararlar almaktadırlar (Hall ve Ikenberry, 2000, s.25). Realistlere göre, bütün savaş, barış gibi konuları devletler kontrol etmektedirler. Realistler, sistemdeki ilişkileri askeri güce dayanarak ele almaktadırlar. Temel belirleyici etken ekonomiden bile bağımsız olarak askeri güçtür. Yani realistler, ulus-devletleri kendi çıkarlarını maksimize etmeye çalışan baş aktörler olarak görmektedirler. Bu yönüyle realistler, yapımcıların tek yanlı bağımlılık ilişkisi anlayışına karşı çıkarak ulus-devletler arasındaki ilişkiyi karşılıklı bağımlılık

ilişkisi olarak ele almaktadırlar. Yapısalcılar, sömürü ilişkisini bağımlılık olarak ele alırken realistler bunu karşılıklı bağımlılık olarak değerlendirmişlerdir. Onlara göre GSMH içinde yer alan güçlü ekonomik birimler, bankalar ve diğer finansal örgütlerdir hatta bu kurumlar karşılıklı bağımlılık ilişkisini her geçen gün daha da güçlendirmektedirler.

Çatışmaya eğilimli ve devlet merkezli olup; hukuk ve ahlaki, milli çıkarların akılcı hesabı üzerinde birer yük olarak gören (Falk, 2002, s.76) realist görüşün, özellikle Machiavelli sonrasında gelişme sağladığı kabul edilmektedir. Machiavelli, yönetim felsefesi geleneğinde bir kırılma yaratmaya çalışmış ve bunu büyük ölçüde başarmıştır. Machiavelli, kendi başarısını, Columbus gibi kâşiflerin başarıları ile kıyaslamış ve yeni bir ahlaki kıta keşfettiği iddia etmiştir (Strauss, 2000, s.75). Machiavelli ve realistlerin görüşleri birçok eleştiriye hedef olmuştur. “Her şahsın kendi başına muayyen bir kudreti vardır fakat bir araya gelince bu kuvvet büyür. Her taife bir devletin unsurudur” (Kınalızade Ali Efendi, 2010, s.169-170) diyen Machiavelli’nin çağdaşı Osmanlı dönemi düşünürlerinden Kınalızade Ali Efendi, *Devlet ve Aile Ahlakı* adlı eserinde, millet unsurunu oluşturan insanlar arasında din, dil veya etnik grup gibi ayrımların yapılmadığı üniter devlet yapısını tanımlamıştır (Kınalızade Ali Efendi, 2010, s.175-198). Machiavelli ile Kınalızade’nin eserlerini kıyaslayan Ahmet Davutoğlu, Machiavellist eksenindeki düşünceye yönelik eleştirel anlamdaki görüşlerini şu sözlerle ifade etmiştir: “Machiavelli, kitabında, siyasetin ahlaktan bağımsızlaştırılmasından bahseder. Kınalızade ise kitabına, aşkla başlar, sevgiye dayalı bir siyaset yapmaya çalışır. Referanslara baktığımızda Machiavelli’nin *Prens*’inde Roma ve Hıristiyanlık dışında hemen hemen hiçbir referans yoktur çünkü Machiavelli’nin meselesi, İtalya’yı birleştirme çabasıdır, dar bir hedeftir. Kınalızade’nin kitabında ise eski İran geleneği vardır, hemen hemen her sayfada Platon ile Aristo’yu görürsünüz, İslam düşüncesinin her rengini görürsünüz. Kınalızade’yi buna sevk eden şey, kuşatıcı olma çabasıdır” (Fukuyama vd., 2003, s.339).

Yapısalcılara göre çatışmalar devletler arasında değil, sınıflar arasındadır. Yapısalcılar, devlet sınırlarını çok suni sınırlar olarak düşünmüşlerdir. Dünyadaki her insanın ürettiği kadar paylaşım sağlaması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Burjuvanın kendi iktidarını pekiştirmek için suni çatışmalar yarattıklarını savunmuşlardır. Az gelişmişlik üzerinde durarak sömüren ve sömürülen düzen hâkim olduğu sürece ve az gelişmişler

dünya ile entegre oldukları sürece gelişemeyeceklerini ileri sürmüşlerdir. Yapısalcılar kuramlarını ağırlıklı olarak ekonomik güce bağlamışlardır. Tarih boyunca değişik güçlerin ön plana çıkmış olduğuna ilişkin yapılan analizler doğrultusunda, gelecekte bilginin ön plana çıkarak ve aktör rolü oynayacağı yönünde yapılan öngörülerini yadsımayı tercih etmişlerdir.

Marksistlere göre; zengin azınlığın, emekçi çoğunluk üzerinde, toplumsal ve ekonomik egemenliğinin sürüp gitmesini sağlayacak güce sahip bir kurumun varlığı zorunludur. Bu kurum da devlettir (Huberman, 2009, s.26). Onlara göre, Marksist çizgide olmayan devlet yapılanması, genel çıkarları temsil eden nötr bir güç değildir ve bu tür bir devlet anlayışı, tüm insanların değil, baskın sınıfın çıkarlarını gözetmektedir (Hall ve Ikenberry, 2000, s.19; Marks ve Engels, 1997, s.19). Buna karşın, Marksist anlayışta devlet, toplumun hizmetkârları olan çalışanları toplumun efendileri durumuna dönüştürmek biçimindeki bir temel belirleyici niteliğe sahiptir (Lenin, 1990, s.29). Marksistler, yukarıda açıklanan uzlaşmaz karşıtlıkların, ancak ve ancak üretici güçlerin toplum tarafından mülklendirilmesi (üretim araçlarının ve değişimin toplumsallaşması) ile çözümlenebileceğini ileri sürmüşlerdir (Engels, 1990, s.79). Post-Marksist dünya sistemi teorisyenleri de benzer görüşler ileri sürerek; gerek doğrusal tarih anlayışının içinde yaşanan gelişmeleri, gerekse küreselleşme sürecinde yaşanan gelişmeleri dünyadaki egemen eşitsizlik ve dengesizlikleri artıran bir olumsuzluk olarak ele almışlardır.

Yönetimsel yapılanmalara yönelik düşünceleri temelden sorgulayarak mevcut uygulamalara radikal ve cepheden bir karşı çıkışı temsil eden yaklaşımlara da değinmek gerekmektedir. Bu yaklaşımların başında; bireyin, her türlü devlet vesayetinden kurtarılması gerektiğini ileri süren görüş olarak tanımlanan anarşizm gelmektedir. Anarşist düşünürler, “yegâne kapitalist, banker, tefeci, örgütçü, tüm ulusal emeğin yöneticisi ve onun ürünlerinin dağıtıcısı” (Bakunin, 2000, s.106) olarak, komünist devlet idealini eleştirmekle yetinmeyip, ister devletten, ister işverenden, isterse okul ve kilise gibi idarelerin ve yerleşik kurumların hiyerarşilerinden gelsin, her türlü harici otoriteyi dışlamışlardır (Aşukin vd., 1979, s.17). Anarşist düşünürlere göre, yönetenin iyisi de kötüsü de yoktur, yönetiyor olmak başlı başına bir suçtur. Anarşizm, her türlü yönetimi; araçları, kuralları, uygulamaları, hukuku, yöntem ve yaptırımları ile birlikte tümüyle reddetmektedir (Çitlioğlu, 2005, s.114).

Özellikle son yıllarda ülkeler arasında önemli sermaye akımları gerçekleşmeye başlamış, dünya üzerinde bir gün içindeki para ve para formundaki hareketler milyonlarca dolara ulaşmış, para ve para formundaki hareketlerin artması, teknoloji ile el ele yürümüştür. Sermaye, üretim ve tüketim kalıplarının bu şekilde kolayca yayılması ise neo-liberal düşüncenin karşı konulamaz ve kaçınılmaz bir zaferi şeklinde ifade edilmeye başlanmıştır. Bu gelişmeleri teorik destek olarak kabul eden neo-liberal yazarlar; ekonomik, teknolojik ve yönetsel kaynaklardan beslenen ve bu üç kaynağın aynı anda etkilediği dünya piyasalarının artan entegrasyon, liberalizasyon ve küreselleşmeye doğru bir gelişme gösterdiği fikrini benimsemişlerdir.

Küreselleşmeyi destekleyen yönetsel gelişmeler, Sovyetler Birliği'nin çökmesi ile önemli ölçüde ilişkilidir. Sovyetler Birliği ekonomisinin üretim verimliliği düşüktü. Ürettiği malı, Batı ekonomisine göre daha yüksek maliyetle ve daha uzun sürede üretiyordu. Yükselen bir tüketim beklentisi topluma egemen olunca, ekonominin üretim yapısı, söz konusu yükselen beklentilere uyulanamamış ve üretim verimliliği artırılmamıştır (Kongar, 2001, s.12). Yaşanan bu gelişmelerin, komünizmin kapitalizme sağlıklı bir alternatif olma pozisyonunu zamanla kaybetmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Komünizmin 'fikirler piyasasına' sunabileceği bir şeyinin kalmadığı izlenimi ortaya çıkmıştır. Girilen çıkmazdan kurtulmak için atılan her adım, Doğu Bloku ülkelerinin kapitalizmin daha fazla etkisi altına girmesine sebep olmuş, bütün bu gelişmeler ise liberal düşüncenin yükselmesine yaramıştır (Coşkun, 2002, s.217). Yönetsel sistemlerin sadece güç çatışması ile izah edilemeyeceğini; ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerin dokusunu oluşturduğu çoğul bir gündeme geçişi vurgulayan liberal görüş, küresel envantere artık "soft" gücün daha belirleyici olduğunu ifade etmiş ve "insan hakları mı, devlet hakları mı?" denkleminde tercihini realistlerin aksine ilki istikametinde kullanmışlardır (Öke, 2001, s.4-5).

Francis Fukuyama 1989 yılında yayınlanan *Tarihin Sonu mu?* isimli makalesinde yönetim düşüncesinin geleceğine ilişkin determinist ve izomorfist bir yaklaşım yapmış, ileri sürdüğü varsayımlarının metodolojik öncülleri olarak Marks ve Hegel'i; Batılı liberal demokrat yönetim anlayışının düşünsel öncülleri ola-

rak ise Kojeve ve Hegel'i göstermiştir. Fukuyama'nın dünya çapında ilgi görerek olumlu/olumsuz eleştirileri yapılan makalesinin bize göre yönetim bilimleri bakımından dikkat çeken yönü; genellikle kamu kurumları veya işletmeler çerçevesinde mikro analitik bir anlayış olan, fikir öncülüğünü ise Sokrates'in yaptığı ve kısaca "bütün örgütler benzerdir" görüşünün şekillendiği izomorfizm anlayışını, tüm dünya devlet yönetim biçimlerine kaçınılmaz ve karşı konulamaz bir nihai varış noktası olarak göstererek, batılı liberal yönetim anlayışını evrensel bir devlet yönetim biçimi olarak kabul etmesidir. Bu yaklaşım, izomorfizmin tanımı gereği anlaşılır bir şeydir fakat bu makalede Hegel'in izinde olduğunu ifade eden Fukuyama, 11 Ekim 2001 tarihli *Hâlâ Tarihin Sonundayız* adlı makalesinde söylem değiştirerek aşağıda aktarılanlara benzer pekçok eleştiriye hedef olmuştur (Keskin, 2012a, s.121). "Bir zamanların saf liberali, özgürlükçü bir demokratik yapı ile pazar ekonomisinin faziletlerini anlatan, artık savaşların olmayacağını savunan, mütakabiliyet temeline dayalı ve hatta oldukça eşit bir dünya sistemi öngören Fukuyama, bu makalesiyle de göstermiştir ki kendisi bir modernist, en iyimser yorumla Amerikan modeli ulus devletleri yüceltmeye çalışan, Pentagon'un kontrolünde işleyen bir dünya sisteminin savunucusu, yeni muhafazakâr, en iyi tanımla Hegel/Kojeve gölgesinde duran bir ideologdur" (Fukuyama vd., 2003, s.281).

Küreselleşmenin Yönetsel Yapılanmalara Yönelik Olumsuz İmaları

Küreselleşmenin, kendisine engel olarak tanımladığı yönetsel yapılanmaların başında "devlet" gelmektedir. Küçük ölçekli işletmeler, birlikler, dernekler, kooperatifler kısacası küçük çaplı her türlü yapılanma, küreselleşmenin varlığı veya gelişimi açısından bir faktör olarak görülmemektedir. Dolayısıyla, bu tür küçük yapılanmaların küreselleşme ile ilişkisi; araştırma, inceleme veya tartışmalara genellikle konu edilmemektedir (küreselleşme karşısındaki edilgin konumlarının ele alındığı çalışma veya tartışmalar hariç).

Yönetsel yapılanma söz konusu olduğunda ilk aklara gelen örgütlenme biçimi, devlettir. Yasal olarak bir devletin oluşması için bazı temel kurucu unsurlar gerekmektedir. Bunların başında, devlet içinde bir

parça olmanın ötesinde, devletin varlık temeli olan halk (ulus) gelmektedir. İkinci ana unsur ise ülkedir. Halkın üzerinde birlik ve beraberlik sağladığı toprak parçası, ülke olarak adlandırılmaktadır (Şahin, 2006, s.21). On yedinci yüzyıl öncesi Avrupa'ya bakıldığında ulus-devlet kavramının henüz oluşmadığı görülmektedir. Bu dönemde, kendilerini ulus olarak tanımlamıyor olmalarına karşın, aygıtlarıyla birlikte egemen devletler mevcudiyetini sürdürmekteydi. Giderek dine değil ulusa dayanmaya başlayan Avrupa, reformlarla başlayan sekülerizasyon sonucu din unsuru yavaş yavaş meşruiyet sağlayıcı özelliğini kaybetmiştir. İktidar, kendine yeni bir meşruiyet oluşturma sürecinde millet unsurunu dinin yerine ikame etmiş ve bu unsurun bağlayıcılığını, mevcut sistemin manevi boşluğunu doldurmada kendine temel dayanak noktası seçmiştir (Habermas, 2002, s.8).

1789'dan itibaren ulus-devlet eğilimi, toplumsallık eğilimi ile birlikte daha da güçlenmeye başlamıştır. Ulus-devletlerin güçlenmesiyle birlikte, uluslar arasında var olduğu ileri sürülen paranoya duygusu da artmaya başlamıştır. İnsandaki paranoya duygusuna benzetilen bu duygu, hasmının kendisine saldıracağı düşüncesi ve beklentisi üzerine kurulu bir varsayımdır. İnsan ve uluslarda doğal olarak var olduğu ileri sürülen bu paranoya duygusunu özellikle Batılı devletler bilinçli olarak kullanılmış, bu korku kullanılmazsa devletin yok olabileceği varsayımına dayalı bir yönetsel anlayışı benimsemişlerdir. Sonuçta ulus-devlet, gücünü ve etki sahasını artırarak yirminci yüzyıla girmiştir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren yoğun bir şekilde yaşanan küreselleşme hareketleri ise, ulus-devletin varlığına yönelik tehdit oluşturmaya başlamıştır. Böylece Habermas'ın da ifade ettiği gibi, modern dönemin temel egemenlik birimi olan ulus-devlet yapıları alttan alta yıpranmaya başlamıştır. Çok kültürlülük ve öteki kavramlarının yoğun biçimde tartışmalara dâhil olması ile modern devlet yapılarının çimentosu olan ulus, çözülmeye ve çatırdamaya başlamıştır. İnsanların artık hangi millette mensup olduğu, önemini yitirmiş ve sivil toplum adlandırmasıyla birlikte, uluslar üstü bir kimlik inşa edilme çabası içine girilmiştir. Küreselleşme, ulus-devlet yapılarına yönelik yıpratmanın son epistemik söylemini teşkil etmeye başlamıştır (Habermas, 2002, s.19). Bu tür söylemlere ilave olarak, bir önceki alt konu başlığında da ifade edildiği gibi, önemli bir büyüklüğe ulaşan sermayenin serbest dolaşımının ortaya çıkardığı gelişmelere karşın, emek dolaşımı-

nın önünde aynı büyüklükteki engellerin varlığını sürdürmesi, ulusal birikimleri alıp götürmekte, doğrudan yabancı yatırımların olumsuz yönlerinin de etkisiyle ulus-devlet yapılanmasını zorlayan faktörler daha belirgin hale gelmektedir.

Gelişmiş kapitalist ülkeler bacasız sanayilerin merkezi olurken, az gelişmiş ülkeler hizmet sektörü ve tasarımları dışarıda yapılan montaj üretimi veya sanayi ürünlerinin bazı parçalarının üretimini üstlenmektedirler. Böylece teknoloji üretimi, gelişmiş ülkelerin tekelinde tutulmaya devam etmektedir (Özden, 1994, s.9). Thomas Hobbes'un "insan insanın kurdudur" sözünü ve yukarıdaki paragrafta açıklanan, uluslarda doğal olarak var olduğu varsayılan paranoya duygusunu haklı çıkarırcasına, çoğu zaman ulus-devlet yapılanmasının en büyük düşmanı, başka bir ulus-devlet olabilmektedir. Küreselleşmenin inkâr edilemeyecek etkisi sonucunda, devletler arasındaki merkez-çevre ayrımı daha da derinleşmiştir. Buna bağlı olarak, merkez ülkeler olarak adlandırılan küresel aktörler, çevre ülkelere farklı dayatmalar sonucunda bilinçli bir bağımlılık ilişkisi kurma çabalarını artırmışlardır. Bu sayede merkez ülkeler, hem kendi doğal çevrelerini daha az kirleten sektörlerle yönelmeyi hem de katma değer büyük kısmını almayı sürdürmeyi amaçlamaktadırlar.

Küreselleşme olgusunu sürekli pompalayan ve "görünmez el" in varlığından bahseden merkez ülkeler aslında sistematik ve bilinçli bir sömürü düzeni oluşturma ve bunu sürdürülebilir kılma çabasına girişmişlerdir. Klasik sömürü döneminde ağır sanayi merkez ülkelerde iken, sanayinin ekolojiye verdiği zararların farkına varmışlar ve ağır sanayiye bilinçli olarak çevre ülkelere yöneltmişler, kendileri ise bilgi ve araştırma-geliştirme çalışmalarına ağırlık vermeye başlamışlardır. Dolayısıyla, Adam Smith'in "görünmez el" metaforunun değil, Alfred Chandler'ın piyasa etkileyen büyük aktörleri kasteden "görünen el" metaforunun açıklama gücünün daha fazla olduğu kanaati oluşmaktadır.

Sermaye, kendi güvenliği ve kârını gerçekleştirmek için dünyadaki bütün engellerin kaldırılmasını istemektedir. Sermaye için birinci engel devletlerin sınırları, ikincisi ise bu sınırlar içindeki devletin kural koyma gücüdür. Sermayenin kârlılığı açısından bu engellerin zayıflatılması gerekmektedir. Devlet yapılanmasını zayıflatmanın yollarından birisi, dünya ça-

pındaki bölgeselleşme hareketlerini güçlendirmekten geçmektedir (Eroğul, 1997, s.48). Dünya bir taraftan küreselleşirken, diğer taraftan da bölgeselleşmektedir. Ülkeler arasında ekonomik, teknolojik ve yönetsel bağların artması, aralarındaki işbirliği hareketlerini destekler niteliktedir. Uluslararası Para Fonu, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler gibi kuruluşlar küreselleşme; Avrupa Birliği (AB), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA) ve Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) ise bölgeselleşme çerçevesindeki işbirliklerini simgelemektedirler.

Küreselleşmenin Olumsuz İmalarna İlişkin Çağdaş Literatürden Örnekler

Yönetsel yapılanmaları etkileyen teknolojik alt yapıyı ihmal etmek veya görmezden gelmek doğru değildir. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren serbest piyasa ekonomisine öncelik veren Türkiye açısından bakıldığında, savunulmanın aksine, aslında bu dönemde gelişme ve kalkınmaya yönelik çok da büyük yönetsel atılımların gerçekleşmediği görülecektir. Söz konusu dönemde yalnızca ulaşım ve iletişim alt yapılarına öncelik verilmiştir. Diğer gelişme hamleleri ise büyük ölçüde kendi iç dinamikleri sayesinde olmuştur. Özellikle iletişimin kolaylaşması sonucunda başta finans ve bankacılık olmak üzere tüm sektörlerde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Yukarıda "para formundaki hareketler" olarak ifade edilen hareketlerin artması, teknoloji ile ele yürümüştür.

Dünya çapındaki küreselleşme hareketleri de Türkiye örneği ile büyük ölçüde benzer özellikler taşımaktadır. Küreselleşmenin çeşitli etkileri, teknolojik alt yapıyı bulabildiği her yerde kendisini göstermiştir. Küreselleşme sürecinde, en güçlü ulus devletler kendi sınırlarını, politikalarını ve güçlerini aşmaya başlamışlardır. Bunu gerçekleştiren dünyanın her tarafında, mümkün olan bütün vasıtaları kullanarak diğer devletleri kendi koşullarıyla küreselleşme sürecine çekmekten, bu amaçla kendi devletinin küresel gücünü kullanmaktan geri kalmamışlardır. 1970'li yılların başından itibaren Euro-Dolar pazarının doğuşu ulus-devlet sınırlarını aşan ve hiçbir devletin denetleyemediği sermaye hareketlerinin haberciliğini yapmıştır. Bu gelişmelerde hiçbir devletin rolü olmamış; sermaye, devletlerin denetiminden sıyrılma ve sınırları aşma işini kendisi başarmıştır (Kazgan, 2002, s.220).

Küreselleşmeyle birlikte; sermaye, teknolojik açıdan akabildiği tüm mecralara akmıştır. Buradaki asıl sorunsal, "küreselleşme" ile özdeşleştirilen (teknolojik alt yapının elverdiği ölçüde) "sermaye"nin akabildiği değil, akamadığı (daha doğrusu akmak istemediği) mecralardır. Dolayısıyla, "Küreselleşme (ne kadar iyimser bir söylem olarak ifade edilirse edilsin), az gelişmiş ülkeler (çevre) olarak adlandırılan sorunlu bölgelere neden akıyor? Bereketi bol olan bu küreselleşme suyu neden sadece ana arterlerde (merkez) akıyor?" gibi soruların cevaplarını verebilmek, sadece ekonomik değil, yönetsel yapılanmalardaki merkez-çevre ayrımı ile ilişkili olarak mümkün hale gelebilmektedir.

Ulus-devletlerin genel görünümünü ve konumlarını günlük hayattaki banka müşterilerine benzete-bilmek mümkündür. Sıradan müşteriler genellikle bankaların alt katında düşük meblağlarla, basit işlemleri yaparlar. Bu müşteriler, toplam müşteri sayısının yaklaşık yüzde doksanını oluşturmasına rağmen gerçekleştirdikleri işlem tutarları toplam tutarın ancak yüzde yirmisini oluşturmaktadır. Oysa üst katlarda kurumsal bankacılık işlemleri yapan yüzde onluk stratejik müşteri grubu, toplam işlem tutarının yüzde seksenini oluşturmaktadır (80:20 Pareto oranı burada da geçerlidir). Dolayısıyla üst kattaki stratejik müşteriler ayrıcalıklı müşteriler olarak birçok kolaylık, iskonto ve birtakım özel ayrıcalıklardan yararlanmaktadırlar çünkü bu müşterilerde yaşanacak bir azalma veya daralma banka kârlılık düzeyini önemli ölçüde düşürmektedir. Gündelik hayatta müşterilere demokratik davranılmamaktadır çünkü bankalara olan katkıları demokratik değildir. Dünya genelindeki birçok sektörde var olan davranış şekli de tam olarak burada izah edildiğinden farklı değildir. Ulus-devletler arasındaki adil olmayan merkez-çevre ayrımı da benzer bir işleyişte tezahür etmektedir. Dolayısıyla, gerek yukarıda aktarılan, gerekse yapılan tek yönlü vurgulamayı doğrulayacak veri ve kaynakları sunmakta oldukça cömert davranan küreselleşme literatüründen hareketle, ulus-devletler arasında tek yönlü bir bağımlılık ilişkisinin var olduğunu ifade edebilmek mümkündür.

Tek yönlü bağımlılık ilişkisi, Manisalı (2001, s.7-8) tarafından ilginç bir analogi ile açıklanmıştır: Merkez ülkelerin, yükselen değer olarak tanımladığı unsurların en başında "para" yer almaktadır. Para, arkasına

markayı, tüketimi, borsayı, bilgisayarı takmış olan bir lokomotif gibi çekmektedir. Güçlü lokomotif, çektiği vagonlara güçsüzleri doldurmuş, vagonların, kendisiyle yarışarak geçmeye çalışmalarını istemektedir. Vagondakiler ise lokomotifi geçme yarışına girerek çekildiklerinin, sürüklendiklerinin farkına varamamaktadırlar. Birleşen dev firmalar, daha da büyüyen büyük devletler, lokomotifleri güçlendirmektedirler. Döşedikleri raylar üzerinde istedikleri yöne doğru vagonları sürüklemektedirler. Dolayısıyla, lokomotifte olmak başka şey, vagonlarda sürüklenmek ise başka bir şeydir.

Postmodernist yazar Lyotard'a göre, ülkeler arası gelişmişlik farkı ekonomiyle değil de bilgiyle ölçülen bir yapı kazanmıştır. Bilginin rekabet unsuru halini almasıyla, gelecekte bilginin neden olduğu savaşların çıkabileceğini öngören Lyotard, devletlerin güçsüzeleştiği bu dönemin liderleri olarak, uluslararası siyasal örgütlenmeleri ve çok uluslu şirketleri görmüştür. Bilginin sahibi ve sürekli üreticisi olan bu yapıyı denetleyecek bir güce ihtiyaç olduğunu vurgulayan Lyotard, kendisiyle çelişerek bu sistemi denetleyecek "kamusal güçlerin" var olması gerektiğini ileri sürmüştür (Giddens, 2008, s.153-155).

Bu çalışmada, küreselleşmeyle ilgili olumsuz imaları içeren getiren yaklaşımlar ancak belirli bir düzeyde ve sınırlılıkta aktarılabilmiştir. Yukarıda aktarılanlara ilave olarak, küreselleşmeye karşı eleştirel bir yaklaşımla olumsuz imalarda bulunan yazarların vurguladıkları diğer konuların başlıcaları şunlardır: Nüfus artışı, demografik dengesizlik, çevre sorunları, istihdam yapısının değişmesi ile ortaya çıkan işsizlik, nükleer ve biyolojik tehlike, ozon deliği ve sera etkisi (Hablemitoğlu, 2005, s.67-69), uluslararası sermayenin; üretimi dünya ölçeğinde tasarlayarak, tüm ekonomik kaynakları kontrolü altına alarak, her koşulda belirleyici olması, koyduğu kurallara uymayanlara cezalandırma ve dışlama stratejisi uygulaması, hegemonyasını tüm zor ve ikna araçlarıyla dayatması (Kozanoğlu, 2002, s.55), yeni bir sömürgecilik anlayışı, uluslararası ve ulusal ekonomik eşitsizlikler, özelleştirme ve sanayisizleştirme (Tutar, 2000, s.40-48), gelişmekte olan ülkelerin uluslar arası şoklara karşı kırılgan hale getirilmesi, eşitsizlik, bölünmüşlük, hegemonyanın yükselişi, kapitalizmin vahşileşmesi, sosyal politikanın gerilemesiyle çalışanların haklarının azalması,

insan haklarının zedelenmesi, siyasi istikrarsızlık, tek kutupluluk, küreselleşmenin etkisinin onu şekillendiren ve kurallarını çizen güçler tarafından düzenlenmesi (Zengingönül, 2007, s.240-259), dünya genelinde daha az iş daha çok öğrenci sürecine girilmesi ile merkez ülkelerin en çok yararı sağlayan ve en iyi eğitilmiş kişileri kendisine çekmesi (Oktik, 2002, s.202), merkez ile çevre arasındaki nüfus artışı farkları, çevre ülkelerin artan dış borçları ve nüfus alanları üzerinde artan mücadele (Kazgan, 2002, s.256-264), ülkeler arasındaki kişi başına düşen gelir farkının yoksul ülkelerde artarken zengin ülkelerde daha iyiye doğru gitmesi (Özdemir, 2002, s.244).

Son olarak dikkat çekilmesi gereken konu şudur: Küreselleşme literatüründe olumlu ve olumsuz imaların birlikte yer aldığı çalışmalara rastlamak mümkündür. Bu tür bir metodolojiyi benimseyen çalışmalar, konuya objektif yaklaşma çabası veya izlenimi uyandırılmaktadır. Oysa Somel'in yapmış olduğu tespit, bu tür çalışmalardaki bazı üstü kapalı telkinlerin varlığına işaret etmektedir. Somel'e göre, küreselleşme üzerine beylik hale gelmiş bazı önermeler bile birtakım ince telkinler içermektedir. Çok tekrarlanan "küreselleşme ülkelere hem yeni fırsatlar vermekte hem de yeni tehlikeler (veya rizikolar) yaratmaktadır" ifadesi bunun başlıca örneğidir. Bu ifade eğer küreselleşme döneminde vaat edilen nimetlerden nasibini alamayan ülke varsa, mevcut fırsatlardan istifade edememesi ve çeşitli tehlikelerle karşı karşıya gelmesinden kendisinin sorumlu olduğunu ima ederek, muhtemel eleştirilerin önünü almaya çalışmaktadır (Somel, 2002, s.142). Bu çalışmada, "dönüşümcüler"i küreselleşmeyi açıklayan yaklaşımlar içinde ele almayışımızın başlıca sebeplerinden birisi de küreselleşmeyi fırsatlar kadar riskler de taşıyan, olumlulukları olduğu kadar olumsuzluklar da barındıran bir süreç olarak görme eğilimi taşımalarıdır. "Bu yönüyle makul bir yol bulma, bir uzlaşmaya varma arayışı olarak görülebilmekle birlikte, olumsuzluk ve tehdit potansiyeli taşıyan unsurların kontrolü ve fırsat ve imkânların uygun şartlarda kullanılması halinde küreselleşmenin yararlarından istifade edilebileceğine dönük örtük bir iyimserliği dile getirmektedirler" (Şen, 2008, s.140). Bu haliyle dönüşümcüler, bilinçli veya bilinçsiz de olsa, felsefi zeminde hangi tarafa yaslandıklarını açıkça ortaya koymaktadırlar.

Sonuç

Küreselleşmenin üç önemli sonucu ortaya çıkmıştır. Bunlar; dünyanın küçülmesi, zenginlerin daha zengin yoksulların daha yoksul olması ve ulus-devletin egemenliklerinin kısıtlanmasıdır. Devletler üstü örgütlerin önem kazanması ve uluslararası sermayenin devletler üstü ayrıcalıklar elde etmesi, ulus-devletlerin egemenlik haklarını yukarıdan tehdit etmektedir. Ayrıca ulus-devletlerin içindeki farklı kültür gruplarının özerklik eğilimleri, ulus-devletleri içeriden de zorlamaktadır (Kongar, 2001, s.30).

Öte yandan küreselleşmenin sonucu olarak merkez ülkelerde ulus-devletin güçlendiği ve daha da güçleneceğine dair kanıtlar ortaya çıkmıştır. Örneğin 11 Eylül saldırılarından sonra Amerik Birleşik Devletleri; ulus-devlete daha çok yönelmeye başlamış, marşlar yazmış, kahramanlar ilen etmiş, sloganlar geliştirmiş ve heykeller dikmeye başlamıştır. Dolayısıyla, 'Bugünün ulus-devletleri yarının belediyeleri mi olacak?' şeklindeki yapay iyimserlik havasının temelsiz olduğu kanaati ortaya çıkmaya başlamıştır. Tıpkı Amerika Birleşik Devletleri gibi, diğer merkez ülkelerin yakın geçmişteki yönetsel yaklaşımları da bu durumu destekler nitelikler sergilemiştir. Buna karşın, devletin güçsüz ve küçük olması gerektiği yönünde propaganda yapan ülkelerin, aslında devletin en güçlü olduğu, devlet harcamalarının yıldan yıla arttığı ülkelerdir. Örneğin Almanya'da kamu harcamaların ulusal iç gelire oranı yüzde 50'nin altına düşmemiştir. İlk bakışta devletin zayıf olduğu düşünülen İskandinav ülkelerinin kamu harcamalarının GSMH'ya oranı hiçbir şekilde yüzde 55'in altına düşmemiştir. Amerika Birleşik Devletlerinde bu oran Reagan'ın ve Bush'un "devleti küçültme" iddialarına karşın artmıştır (Kafaoğlu, 1995, s.59). Yani merkez ülkeler "dediğimi yap yaptığımı yapma" tavsiyesinde bulunmaktadırlar. Oysa "merkez ülkeler" olarak isimlendirilen bu ülkeler tarafından dışarıya ihraç edilmeye çalışılan söz konusu tavsiyelerdeki söylem-eylem tutarsızlığı, merkez ülkelerin kendi vatandaşlarının en azından belirli bir kesimi tarafından farkedilerek gündeme getirilmektedir. Örneğin Heilbroner (1996, s.93) bu durumdan, merkez ülkeler dışında yer alan (çevre) ülkelerin hiç de memnun kalmayacağını şu sözlerle ifade etmektedir: "Küreselleşme, ulusal denetimin azalmasını ve ekonomik faaliyeti, kamu çıkarına tabi kılmak için sahip oldukları yegâne araçların zayıflaması olarak görenler tarafından daha az coşkuyla karşılanacaktır".

Çevre ülkelerin, kendilerine sunulan bu tavsiye ve reçeteleri kabul etmek dışında fazla seçeneklerinin bulunmadığı düşüncesi ortaya çıkmaktadır çünkü çevre ülkelerde söz konusu öğüt ve reçeteleri kabul eden grup, merkez ülkelere derinden bağlı elit bir grup gibi görülmekte ve bu şekilde algılanmaktadır. Andre G. Frank (1995, s.143), bu grubu 'lumpen burjuvazi' olarak adlandırmakta ve şu şekilde tanımlamaktadır: "Yabancı endüstri ve ticaretin elinde yalnızca edilgen bir araçtan başka bir şey olmayan ve dolayısıyla çıkarları onunla özdeş olan sınıfı lumpen burjuvazi olarak niteleyebilmek mümkündür. Bu sınıfın üyelerinin çevre ülkeleri yabancı ticaretin sağladığı bir geri kalmışlık durumunda tutmakta büyük çıkarları vardır. Bu durumu lumpen gelişme olarak niteleyebilmek mümkündür".

Ulus-devletin zayıflatılması çabası, yani yerel yönetimlerin güçlendirilmesi çabası kadim "parçala ve yönet" düşüncesinin bir tezahürü olarak ele alınabilecek niteliktedir ve dünya ölçeğinde büyük ilerleme kaydettiği ileri sürülmektedir (Eroğul, 1997, s.48). Ulus-devlet yapılanmasını zayıflatmanın yollarından birisi de yerelleştirmeyi ileri boyutlara götürmek olarak görülmektedir. Sermayenin en büyük amacı, temel birimlerin, ulus-devletlerden çok daha güçsüz, çok sayıda "bölgesel" denilebilecek yönetsel yapılanmaların, dünya çapındaki biçimlenme çabalarında yeni oyuncular haline gelmesidir.

Ünlü İngiliz düşünür Bernard Shaw dünya kaynaklarının rasyonel ve etkin kullanımı bakımından devletlerin, sınırların olmasının kaynak israfına yol açtığı, insanları rasyonellikten uzaklaştırdığı görüşündedir. Buna çözüm olarak "ehveni şer" düşüncesiyle, en etkili emperyalist gücün dünyaya egemen olması görüşünü savunmuştur. Shaw, biraz da sanatçı olması dolayısıyla, çok açık sözlülükle bu düşünceleri ileri sürerken, günümüzdeki küreselleşme yanlısı yaklaşımın ne olduğu konusunda ışık tutacak görüşler ortaya koymuştur (Işıklı, 1997, s.75).

Küreselleşmenin hem olumlu hem de olumsuz taraflarından her halükarda yönetsel yapılanma birimi olarak özellikle ulus-devletlerin etkilendiğini ileri süren Nedjalkova, (2003, s.209) yine de gelişmeler karşısında iyimser bir yaklaşım sergilemekte ve on dokuzuncu yüzyılın sonunda askeri gücün rolüne dayanarak özellikle küçük ulus-devletlerin geleceğinin

olmadığının ifade edildiği, buna karşın söz konusu görüşün geçerlilik kazanmadığı gerçeğinden hareketle, ulus-devletlerin var olma mücadelesine devam edecekleri yönünde bir öngöründe bulunmaktadır.

Günümüzde ulus-devletler tedrici olarak bir takım işlevlerini kaybetmekle birlikte, özellikle küresel düzeyde bazı yeni işlevler üstlenmektedirler. Bir anlamda küreselleşme süreci, ulus-devleti kendi çıkarları doğrultusunda dönüşüme uğratarak yeni işlevler yüklemekte ya da belli işlevleri sürdürmesini beklemektedir (Erbaş, 2002, s.186). Öte yandan, ulus-devletin en büyük düşmanlarından birisinin de çok uluslu şirketler olduğu birçok yazar tarafından ifade edilmektedir. Ekonomik olarak gücü artan bu şirketler Dünya Bankası ve IMF gibi kanallar aracılığıyla gelişmekte olan ülkelere isteklerini dikte ettirmesine, dünyanın sadece kâr maksimizasyonunu düşünen bir makineye dönüşmesine ve yönetsel gücün de bu şirketlerin inisiyatifine bırakılmasına zemin hazırlamaktadır (Özdemir, 2002, s.237-238). Ulus-devleti güçsüz kılmak için merkez ülkeler ve çok uluslu şirketlerin bu yaklaşımlarına karşın ulus-devletin yitirdiği işlevleri üstlenecek uluslararası bir örgütlenme ise henüz ortalarda görünmemektedir. Hatta var olan örgütlerin misyonu bile alaycı bir dille sorgulanır hale gelmiştir (NATO: No Action Talk Only). Birleşmiş Milletler ise (Çeçen, 1997, s.99-100) eski dünya düzeninden kalma bir örgüt olarak; ciddi bir şekilde çalışmadığı, yeterince aktif olmadığı, bölgesel savaşlarda durdurucu, koruyucu davranmadığı ve sonuç alamadığı yönünde bazı kesimler tarafından eleştirilerken, diğer bazı kesimler (Falk, 2002, s.39) tarafından özellikle Güvenlik Konseyi, bölgesel çatışmaların çözüme kavuşturulmasında, büyük ölçekli güç kullanımında ve belirli devletlerde sivil hayatı destekleme amaçlı misyonlarda işe yarayacak bir yapı olarak görülmektedir.

Sonuç olarak küreselleşmenin sadece az gelişmiş ülkelerin ulus devletinin temellerini değil, birçok yapının da temellerini aşındırdığı, inkârdan gelinmeyecek bir gerçekliktir. Neyse ki bu olumsuz gerçeğin farkında olan ve bunu vurgulayan geniş bir literatür oluşmuş bulunmaktadır. Aktör ülkelerin giderek artan güç ve etki alanlarına karşılık az gelişmiş ülkelerin söz konusu gelişmeye karşı koyma iradesinin giderek zayıflaması gerçeğinin karşısına, “küresel yönetim” ideali konularak en azından belirli bir oranda denge sağlanmaya çalışılmaktadır. Küresel yönetim anlayışı ise, ortak sorunların gidrilmesinde veya çıkarla-

rın korunmasında resmi ve özel kuruluşlar ile kişilerin ortaklaşa hareket etmelerini öngörerek küresel düzlemde devletle beraber uluslararası kurumların, hükümet dışı kuruluşların, yurttaş platformlarının ve çok uluslu şirketlerin; uluslararası sistemin karar verme mekanizmasına katılmalarını ifade etmektedir.

Kaynakça

- Aşukin, N. S. vd. (1979). *Politika Sözlüğü*. Çev: Mazlum Beyhan, İstanbul: Sosyal.
- Bakunin, M. (2000). *Tanrı ve Devlet*, Çev: Sinan Ergün, Ankara: Öteki.
- Bozkurt, V. (2000). Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar, *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları*, 2 (1).
- Canbolat, İ. S. (2002). *Küreselleşen Dünya ve Türkiye*, Bursa: Vipaş.
- Coşkun, R. (2002). *Küreselleşme ve Uluslararası İşletmecilik*, Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Çeçen, A. (1997). *Dünyadaki ve Bölgedeki Gelişmeler Açısından Küreselleşme, Emperyalizmin Yeni Masalı: Küreselleşme*, Ankara: İmge.
- Çitlioğlu, E. (2005). *Gri Tehdit Terörizm*, Ankara: Ümit.
- Duman, M. (2002). Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 4, Kocaeli, s. 6-7.
- Engels, F. (1990). *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*, 1.b., Çev: Kenan Somer, Ankara: Sol.
- Erbaş, H. (2002). Küresel Kriz ve Marjinalleşme Sürecinde Göç ve Göçmenler, *Doğu Batı Dergisi*, Sayı 18, Ankara, 186.
- Eroğul, C. (1997). *Ulus-Devlet ve Küreselleşme, Emperyalizmin Yeni Masalı: Küreselleşme*, Ankara: İmge.
- Falk, R. (2002). *Yırtıcı Küreselleşme*, Çev: Ali Çaksu, İstanbul: Küre.
- Frank, A. G. (1995). *Lümpen Burjuvazi Lümpen Gelişim*, Çev: A. Yılmaz, İstanbul: Gökkuşluğu.

- Fukuyama, F. vd., (2003). *Tarihin Sonu mu?*, Ankara: Vadi.
- Giddens, A. (1999). Küreselleşmenin İkilemleri, *Sosyal Demokrat Değişim Dergisi*.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*, Çev: Cemal Güzel, İstanbul: Kırmızı.
- Habermas, J. (2002). *Küreselleşme ve Milli Devletin Akıbeti*, İstanbul: Bakış.
- Hablemitoğlu, Ş. (2005). *Küreselleşme Düşlerden Gerçeklere*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm.
- Hall, J. A. ve Ikenberry J. (2000). *Devlet*, Çev: Yeşeren Olgu Alibeygil ve Murat Şipal, Ankara: Doruk.
- Heilbroner, R. (1996). *Gelecek Vizyonları*, Çev: Yavuz Alagon, İstanbul: Cep.
- Huberman, L. (2009). *Sosyalizmin ABC'si*, (2. Baskı). Çev: Hasan Erdem, İstanbul: Arya.
- Işıklı, A. (1997). *Sosyal Politika Açısından Küreselleşme, Emperyalizmin Yeni Masalı: Küreselleşme*, Ankara: İmge.
- Kafaoğlu, A. B. (1995). *Serbest Piyasa Ekonomisi*, Bursa: Ceylan Matbaası.
- Kazgan, G. (2002). *Küreselleşme ve Ulus-Devlet Yeni Ekonomik Düzen*, (3. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Keskin, U. (2012a). *Yönetim Felsefesi*, İstanbul: Değişim.
- Keskin, U. (2012b). Batı Dünyasındaki Prens İçin Ayna ve Doğu Dünyasındaki Hükümdar İçin Nasihatnamelelerin İncelenmesi. *Ekev Akademi*, 52, Erzurum, s. 156.
- Kınalızade Ali Efendi. (2010). *Devlet ve Aile Ahlakı*, İstanbul: İlgı Kültür Sanat.
- Kızılcılık, S. (2003). *Kürselleşme ve Sosyal Bilimler*, (2. Baskı). Ankara: Anı.
- Kongar, E. (2001). *Küresel Terör ve Türkiye*, İstanbul: Remzi.
- Kozanoğlu, H., (2002). Küreselleşme ve Uluslarüstü Sermaye Sınıfı, *Doğu Batı*, 18, Ankara.
- Lenin, V. İ. (1990). *Sovyet Yönetiminin Örgütlenmesi*, Çev: Kenan Somer, Ankara: Ekim.
- Machiavelli, N. (1994). *Prens*, Çev: Nazım Güvenç, İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Mahçupyan, E. (1997). *İdeolojiler ve Modernite*, (2. Baskı). İstanbul: Yol.
- Manisalı, E. (2001). *Küresel Kısaç Küreselleşme, Ulus Devlet ve Türkiye*, (3. Baskı). İstanbul: Otopsi.
- Marks, K. & Engels F. (1997). *Komünist Parti Manifestosu*, Çev. Muzaffer İlhan Erdost, Ankara: Sol.
- Oktik, N. (2002). Globalleşme ve Yüksek Öğrenim, *Doğu Batı*, 18, 202, Ankara.
- Öke, M. K. (2001). *Küresel Toplum*, Ankara: ASAM, 13.
- Özdemir, D. (2002). Küreselleşme Ekonomik Büyüme ve Çok Uluslu Şirketler, *Doğu Batı*, 18, 244, Ankara.
- Özden, D. (1994). *Sendikal Kriz ve Endüstriyel Demokrasi*, İstanbul: Evrim.
- Somel, C. (2002). Azgelişmişlik Perspektifinden Küreselleşme, *Doğu Batı*, 18, 142, Ankara.
- Strauss, L. (2000). *Politika Felsefesi Nedir?*, Çev: Solmaz Zeylüt Hünler, İstanbul: Paradigma.
- Şahin, T. E. (2006). *Siyaset Bilimine Giriş ve Siyasal Düşünce Tarihi*, Ankara: Dikey.
- Şen, B. (2008). Küreselleşme: "Anlamlar ve Söylemler", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, Isparta, 140.
- Tutar, H. (2000). *Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi*, İstanbul: Hayat.
- Wallerstein, I. (2005). *Dünya Sitemleri Analizi*, (2. Baskı). İstanbul: Aryam.
- Yıldırım, E. (2007). *Örgüt Kuramında Yeni Gelişmeler: Postmodern ve Eleştirel Bakış*, Der: Sargut, A. Selami ve Şükrü Ö. (2007). *Örgüt Kuramları*, Ankara: İmge.
- Zengingönül, O. (2007). *Yoksulluk Gelişmişlik ve işgücü Piyasaları Ekseninde Küreselleşme*, İzmir: Barış.